

Šlechta

Rytíři a rytířská kultura

Společenské elity vznikají přirozeně z přirozené nerovnoměrnosti talentů a schopností lidí zaujmout ve společnosti vůdčí postavení.

Pro reprodukci jejich vůdčího postavení musí existovat pravidla, která jsou všeobecně přijímána, např. pokrevní příbuzenství, mimořádné schopnosti apod.

Šlechta

Středověká a novověká šlechta (nobilita, aristokracie) – plnoprávná společenská třída vybavená řadou výsad.

V rámci společnosti zaujímá privilegované postavení; různou měrou (podle okolností) se podílí na vládě a na správě státu.

Nejde o homogenní třídu, rozlišují se různé stupně postavení, které se v průběhu staletí vyvíjejí.

Původně vrstva bojovníků, její poslání ve společnosti dlouho spojeno s bojem.

Družina

Dobrovolné sdružení bojovníků doprovázejících knížete, případně jiného člena panovnického rodu.

Pán svou družinu financuje (z daní, z kořisti).

V Čechách doložena od 10. století.

Velkodružina- za Boleslava I., vojenská síla státu, čítající snad 3 000 mužů.

Po smrti Boleslava I. s úpadkem státu se družina zase zmenšila, protože nebylo dost prostřeků na udržování velkodružiny.

Počátky české šlechty

Pojem šlechta z němčiny, zdůrazňuje **princip dědičnosti**

Rodová elita- vzniká od 12. století, rekrutovala se většinou z řad členů panovnickovy družiny.

Záhy (již na počátku 13. století) se rozlišuje vyšší a nižší vrstva.

Viri nobiles quam maiores, tam minores (urození mužové vyšší a nižší)

Později, cca od 14. století

Prostupnost mezi nižší a vyšší šlechtou až cca do 1500.

Šlechta

Od 12. století - postupný rozvoj pozemkové držby šlechty - kolonizace, zejména v podhůří pohraničních hor, kde vznikají šlechtická panství.

- 1189 Statuta Konráda Oty uznávají tuto držbu jako trvalou

Rozmach šlechty ve 13. století Významné rody:

Hroznatovci, Hrabišici (znak hrábí), Šumberkové, Markvartici, Blehové, Cimburkové, ze Švábenic, z Polné, Divšovici (ze Šternberka), Benešovici, Drslavici, Ronovci, Lichtenburkové, Vítkovci, Bavorové, z Kravař, z Kunštátu, z Pernštejna ad.

Symbyly ſlechtických rodů

- **Predikáty** – pojmenování podle rodového sídla (Bavor ze Strakonic)
- **Erby a znaky** - obrazová identifikace příslušníka rodu
- **Pečetě**- úřední identifikace příslušníka rodu

- Počátky všech těchto symbolů již ve 12. století

Erby

Rodový znak. Původně označení bojovníků v boji.

Identifikace osoby či rodu.

Výraz cti a prestiže jeho nositele.

Symbol reprezentace rodu.

Ztělesnění rodové tradice.

Stabilní podoba erbu po generace.

Erb se však také mohl vyvíjet.

V mladších obdobích součástí erbu kromě jiného i rodové heslo.

Erb Lichtenburků z rozrodu Ronovců (14.st.)



13. století -hrady bergfítového typu.

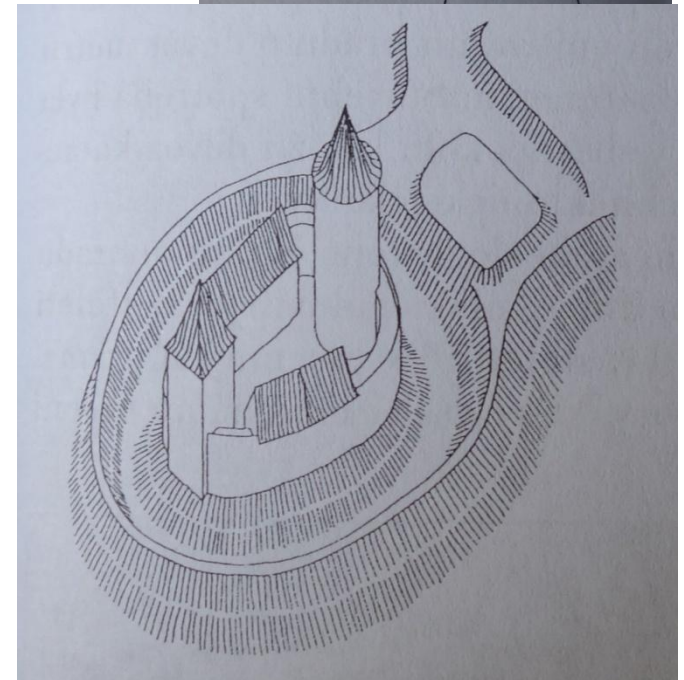
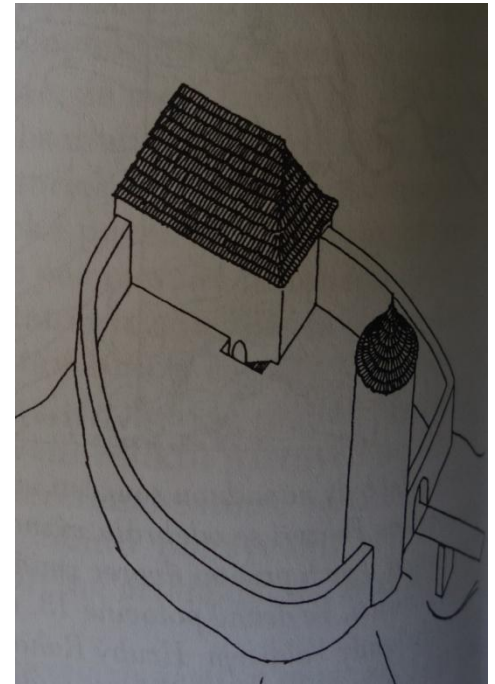
Původními sídly rané šlechty dvorce, většinou s kamenným kostelem.

Ty v průběhu 13. století nahrazovány kamennými hrady. Šlechtické hrady začaly vznikat s určitým odstupem po královských hradech.

Jejich původní dispozice jednoduchá.

Hlavním znakem pevná obranná věž (většinou okrouhlá).

Lemberk- nahoře i Bukov –dole z doby kolem poloviny 13. století byly poměrně dispozičně jednoduché, měly tři základní části: hradbu, věž, palác.



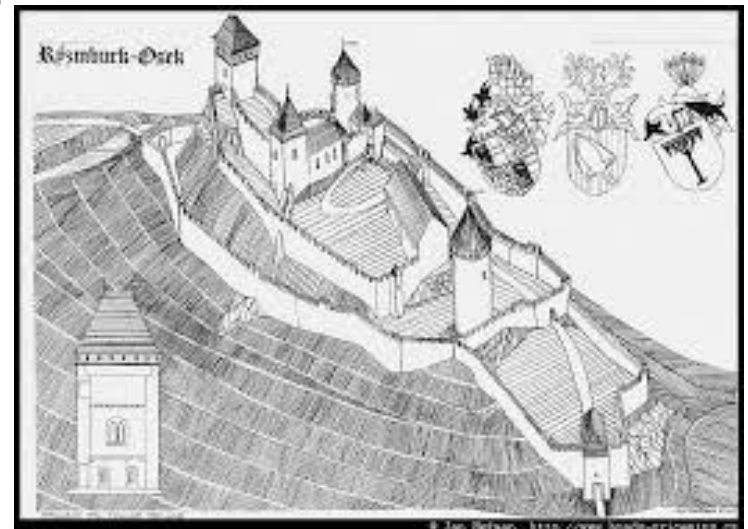
Sídla vyšší šlechty 13. století

Přední rody stavěly již od 13. století výstavné hrady.

Hrad Osek-Riesenburg (Rýzmburk). Založen kolem poloviny 13.století. Jeho stavebníkem Boreš z Riesenburka, přední šlechtic za Václava I.

Dendrochronologická data trámu bergfritové věže datují její výstavbu po roce 1248/1249. Stavba pokračovala zřejmě několik desetiletí. Mimořádně rozlehlý hrad. Jeho hlavní stavbou mohutná obytná věž.

Jiným sídlem předního šlechtice Čech z rané fáze výstavby hradů je Jindřichův Hradec(viz video).

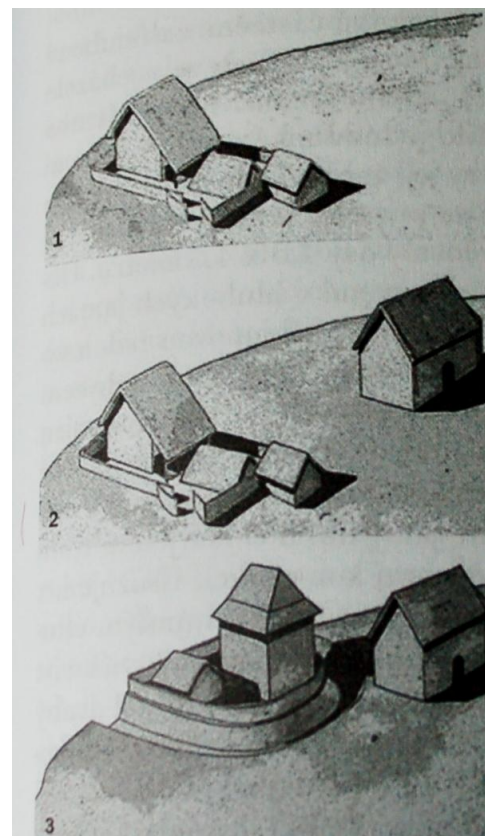


Sídla nižší šlechty 13. století

Bedřichův Světec



Sídlo nižšího šlechtice 13. století, z něj zůstal jen kostel s románskou lodí, archeologie odkryla 3 fáze přestavby; původně jednoduchý dvorec (viz i větší obrázek), záhy přibyl kostel, nakonec tvrz obehnal příkop. To vše snad během jedné generace. Cca 1230-1250.



Šlechta ve vztahu k církvi

Šlechta ochráncem církve.

Šlechtické rezidence vždy spojeny s církevními institucemi; při hradech a zámcích kaple a kostely založené a podporované šlechtou.

Spojení *sacrum et profanum*, církevního a světského - významné z hlediska šlechtické reprezentace.

Šlechta zakládala nejen kostely, ale ti nejmocnější také kláštery- již od 12. století (benediktini, premonstráti, cisterciáci). V tom napodobovala panovníka-projev prestiže.

Mladší synové šlechtických rodin vstupovali do církve a stávali se hodnostáři, a to jak v rámci biskupství a později arcibiskupství, tak také v kláštorech.

Kláster ve Vyšším Brodě, založen Vokem z Rožmberka 1259



Rytíř

- Již od 11. století se začalo v západní Evropě používat slova miles-rytíř jako titulu vyjadřujícího společně sdílené hodnoty bojovnického stavu.
- Rytířská etika měla své základy ve feudální věrnosti, válečných ctnostech i v apelu na vojenskou službu Kristu.
- Během 12. století se stalo rytířství ideálem spojujícím celou skupinu urozených bojovníků.
-
- Rytíř, Codex Manesse, 14. století



Rytíř



- Rytířem se mohl stát mladý šlechtic, který prokázal svou věrnost a statečnost v boji.
- Ne každý šlechtic se stal rytířem.
- Šlechtice pasoval na rytíře panovník, většinou před bitvou nebo po ní, často též také při slavnostních příležitostech, jakými byly např. královská korunovace.
- Mladý bojovník před tím, kdo ho pasoval, poklekl a přednesl předepsanou přísahu. Poté ho pasující lehce udeřil plochou stranou meče na obě ramena a předal přilbu, štít, ostruhy a připnul mu pás s mečem jako odznak rytířství (odtud pochází výraz pasování).

Pasování na rytíře. Středověká iluminace.

Rytíř



- *Kodex rytířských ctností*
- *Statečnost*, schopnost dokázat fyzickou sílu a odvahu v boji.
- *Lojalita*, věrnost pánovi, dodržování vazalských slibů, spolupráce v boji.
- *Víra*, z rytíře se stává miles Christi, voják Kristův a služebník Boží.
- *Štědrost*, rytíř opovrhne bohatstvím, odmítá je hromadit a záměrně plýtvá penězi
- *Zdvořilost* (kurtoasie), způsoby dvorský vychovaného rytíře, ohleduplného k ženám. Vztah k ženám je propojen s duchovním vztahem k Panně Marii.
- *Čest*, plnění veškerých povinností, které vyplývaly z postavení rytíře vůči jeho pánovi i vůči poddaným.

Rytíř se před bojem modlí k Panně Marii.
Detail z kostelní lavice ve Wassenbergu, cca 1270.

Rytířská kultura

S rozvojem rytířského životního stylu souvisel rozvoj rytířské kultury. Její součástí byla zpívaná poezie známá jako trubadurská. Trubadurská poezie vznikla v Okcitanii, odkud se šířila do dalších zemí evropského západu, v německých zemích byl její variantou tzv. Minnesang. Největší úspěch slavil tento literární žánr od 12. do 14. století.

Rytířská poezie se zaměřovala hojně na milostnou látku, typickým námětem zde byla zakázaná láska k zadané dámě. Další okruh zájmu pěvců představovaly hrdinské skutky rytířů a zejména pánů – mecenášů, kteří si u trubadurů a minnesängerů nová díla objednávali. Častým tématem byla též poezie mariánská.



Trubadúr hrající dámě. Hlavice sloupu z kláštera P. Marie de l'Estany nedaleko Barcelony.

Rytířská kultura

Ideál rytířství vznikl v západní Evropě.

Do českých zemí začal pronikat za vlády Václava I.

Utváření rytířské mentality a morálky, dodržení daného slova, odvahy, péče o dobrou pověst, ale i udržování bojové připravenosti napomáhaly rytířské turnaje.



První turnaje u nás doloženy za Václava I.,

Také první doklady básníků na pražském dvoře. Nejstarší

Rytířská literatura v Čechách v němčině. Česká až od

počátku 14. století.

Rytířská kultura

- Rytířská kultura se hojně pěstovala na panovnických dvorech.
- Čeští králové dobře rozeznali cenu dvorské kultury a literatury pro panovnickou prestiž a mocenskou reprezentaci. Obraz panovníka jako ideálního rytíře udatného a štědrého využívali i v politické propagandě.
- Václav II. nejen zval na svůj dvůr přední minnesängry, ale sám též milostnou lyriku skládal. Na vyobrazení z Kodexu Manesse je zobrazen jako mecenáš obklopený rytířstvem, hudebníky a pěvci.



Václav II. na trůně. Codex Manesse, 14. st.